

Mr. sc. Helena Miljević
Ivana Luppisa 13/220
51000 Rijeka

Pregledni članak
UDK:75.041.8(497.5)
75.046.3(497.5)

Primljeno: 16. listopada 2009.
Prihvaćeno: 8. studenoga 2009.

ATIPIČNE ZAVJETNE SLIKE TRSATSKOG SVETIŠTA

Atipične zavjetne slike trsatske zbirke predstavljaju: zavjetna ploča s kameonom barka Ban Mažuranić, zavjetni kolaži putničkih parobroda Titanic i Vulcania i svilene zastave s putovanja u Kinu i Japan. Osim temom i kompozicijom, ovi se zavjeti razlikuju formom, materijalom i tehnikom, kao i ulogom koju su zavjetodavci igrali na brodu. Radi se naime, s izuzetkom ploče s kamenom, o zavjetima mornara s ratnih brodova te bijelog osoblja i putnika s putničkih parobroda koji nisu bili baštinici stoljetne tradicije čiji su nosioci prvenstveno pomorci s trgovačkih brodova. Kako je izgled ovih ex voto bitno drugačiji, bitno su drugačiji i podaci koje nam donose. Tako je jedinstveni izgled ploče s kamenom, uvjetovan samom havarijom, svjedočanstvo kako materijalni dokaz božanske intervencije snagom nadilazi klasični zavjetni prikaz. Vezene slike, orijentalne provenijencije, uspomena su na vojne kampanje s ciljem očuvanja teritorija na Dalekom istoku, kao i simbola koji su pritom isticani dok zavjetni kolaži putničkih parobroda svjedoče kako se i sa skromnijim financijskim mogućnostima, uz malo snalažljivosti, Trsatskoj Gospi mogao izraditi dar.

Ključne riječi: zavjetno slikarstvo, ex voto, bark Ban Mažuranić, parobrod Vulcania, parobrod Titanic, vojne kampanje na Dalekom istoku

1. UVOD

Zidove zavjetne kapele Trsatskog svetišta krase darovi zahvalnih hodočasnika koje je u nekom trenutku njihova života od velike nevolje spasila božanska milost Gospe Zaštitnice. Autoritet koji Ona uživa u puku leži prije svega u vjeri da su doista 1291. anđeli iz Nazareta na Trsat donijeli kućicu Sv. Obitelji u kojoj su se potom događala čudesna ozdravljenja. A kada su anđeli 1294. Sv. Kućicu prenijeli u Loreto, čudotvornu je relikviju zamijenila nova – jednako čudotvorna relikvija. Riječ je dakako o ikoni, navodnom djelu sv. Luke, poklonu pape Urbana V., koja se i danas s velikom pobožnošću štuje na Trsatu.

Među brojnim svjedočanstvima uspješnih intervencija ove *Čudotvorice*, svojom se ljepotom ističu ona hrvatskih pomoraca iz druge polovice 19. i prve polovice 20. stoljeća. Od 41 zavjetne slike 35 ih slijedi višestoljetnu zavjetnu tradiciju izrade pomorskih *ex vota*, no 6 ih se bitno razlikuje od ostatka zbirke. Namjera je ovoga rada predstaviti upravo neobične zavjetne darove poklonjene Trsatskoj Gospi i pritom deskriptivnom metodom i metodom analize i sinteze, utvrditi u kojoj nam mjeri otkrivaju zaboravljene dane naše slavne pomorske prošlosti.

2. STRUKTURA POMORSKIH *EX VOTA*

Zavjetne se slike pomoraca, od svog pojavljivanja sve do zamiranja tradicije, javljaju u manje ili više standardiziranom obliku. Još u 15. stoljeću kada se na prostoru Italije susreću prvi primjeri ove pučke umjetnosti uočava se jasna struktura pomorskog *ex vota*. Svaka slika naime, obvezno sadrži:

- likovni opis događaja zbog kojeg se traži božanska intervencija,
- prikaz osobe koja traži milost,
- lik sveca koji pruža zaštitu i
- pisani spomen sa zavjetnom formulom [14, str. 6; 16, str. 221-223].

U skladu s arhaičnim pristupom religioznoj slici, važniji se detalji semantički ističu. Lik molitelja, tako dominira slikom i sklopljenih ruku upućuje pozive u pomoć svetačkom liku, najčešće Gospi s Isusom u naručju [14, str. 6].

Prve promjene u strukturi zavjetnih slika nastaju pod utjecajem baroka u drugoj polovici 17. stoljeća. I dalje su prisutni svi tradicionalni ikonografski elementi, no više nije *“primarno istaknuti vezu s božanstvom putem istaknutog lika molitelja”* [14, str. 39]. Prednost se daje detaljnom prikazu čudnog događaja, a unesrećeni mornari samo su dio scenografije [14, str. 41]. U 18. se stoljeću radnja obogaćuje detaljima krajolika i arhitekture, dok veći broj likova pojačava dramatičnost. Uzrokovane nevremenom, sudarom brodova, napadom gusara, prikazi nesreća se sve do sredine 19. stoljeća međusobno prilično razlikuju no tada dolazi do standardizacije zavjetnog prikaza, o čemu svjedoči i trsatska zbirka. Uz obvezan zapis o događaju, slikom dominira zavjetni prikaz koji se u Trsatskom svetištu javlja u dvije varijante:

- **tipični zavjetni prikaz** – sastoji se od tri elementa:
 1. prikaz neba i mora
 2. prikaz broda i
 3. prikaz Gospe
- **atipični zavjetni prikaz** – javlja se samo iznimno, a svojom se strukturom razlikuju:
 4. zavjetna ploča s kamenom barka *Ban Mažuranić*
 5. zavjetni kolaži putničkih parobroda i
 6. svilene zastave s putovanja u Kinu i Japan.

3. ATIPIČNE ZAVJETNE SLIKE TRSATSKOG SVETIŠTA

3.1. Zavjetna ploča s kamenom barka *Ban Mažuranić*

Slika 1. Zavjetna ploča s kamenom barka Ban Mažuranić
Figure 1 Bark Ban Mazuranic votive tablet with the stone

Izvor: Autor

Zavjetni se dar barka *Ban Mažuranić*¹ u zbirci Gospe Trsatske ističe svojim jedinstvenim izgledom koji je bio uvjetovan samom havarijom. Naime, kako je brod spašen zahvaljujući kamenu koji se iznenada uglavio među trenice (madijere) oplata broda, posada je odlučila upravo taj kamen pokloniti Svetištu. Načinjena je stoga drvena ploča u obliku pravokutnika s odrezanim kutovima u koju je kamen uglavljen. Ploča je obojena tamnosmeđom bojom, a kamen povezan žicom i smješten u sredinu njene gornje polovice. U njenom donjem

¹ Bark *Ban Mažuranić* sagrađen je u bakarskom škveru na Mešćici. Imao je 11 članova posade, 565 reg. tona, bio je dug 42,95 m, širok 9,06 m, a visok 6 m. Upisan je u registar brodova duge plovidbe koncem lipnja 1875., u vlasništvu *Societa navale "Hrvatsko brodarsko društvo"* di Buccari. Likvidacijom društva 1883. preuzimaju ga njegovi bivši dioničari, bakarski brodovlasnici (armaturi) Juraj Mikuličić, Stjepan Štigljić, Andre Smokvina, Marija Vlašić i Mate Polić. Uz neznatne promjene, vlasništvo je ostalo isto do 1898. kada sve karate preuzima poznati bakarski brodovlasnik Juraj Mikuličić. Barkom je zapovijedalo šesnaest kapetana, većinom iz Bakra. Nakon 28 godina plovidbe prodan je turskim brodovlasnicima i pod novim imenom *Theano* posljednji put isplovio iz Riječke luke [4; 5; 13, str. 101-103].

dijelu u manjem okviru zavjetni je zapis ispisan rukom na sada već požutjelom papiru. Između kamena i zavjetnog natpisa nekada se nalazio manji ovalni oblik vjerojatno metalni medaljon s prikazom Gospe ili ugraviranom zavjetnom formulom koji je s vremenom otpao i za nas se zauvijek izgubio [7].

Ovaj zavjetni dar, kao povijesni izvor, putem iscrpnog zapisa svjedoči o vrlo neobičnoj zgodi koja je zadesila bark.² Svojim izgledom pak, predstavlja maštovit i inventivan spoj u kojem spasonosni kamen istovremeno postaje poklonom namijenjenim Gospi. Zbog specifičnosti uvjeta u kojima je nastao, malo je vjerojatno da bi se u ijednom drugom pomorskom svetištu moglo naići na nešto slično, stoga je zanimljivo primijetiti do koje se mjere izgled *ex vota* mogao prilagoditi potrebama naručioca. Prilično statična pomorska zavjetna tradicija njegovala je naime, votivnu sliku s prikazom broda kao glavni vid zahvale, od koje njeni nosioci kapetani i mornari trgovačkih brodova nisu rado odustajali, pa ipak, u slučaju barka *Ban Mažuranić* upravo su to učinili. Svjesni da navedeni kamen kao materijalni dokaz božanske intervencije ima snagu koja nadilazi onu zavjetnog prikaza, kapetan i posada napravili su interesantnu iznimku koja i dan danas izaziva veliko zanimanje trsatskih hodočasnika.

3.2. Zavjetni kolaži putničkih parobroda

Prekooceanski putnički parobrodi postali su nova kategorija u hrvatskom pomorstvu tek početkom 20. stoljeća. Do 1903. godine prijevoz putnika obavljali su uglavnom trgovački brodovi, no veliki broj iseljenika koji je svake godine napuštao domovinu, dao je poticaj za uspostavu prve putničke parobrodarske pruge Rijeka – New York koju su obavljali parobrodi engleske kompanije *Cunard line* [17, str. 443]. Ovoj se tvrtki iste godine pridružila *Austro-Americana* – jedino domaće prijevozničko društvo koje su u Trstu utemeljila braća Cosulich s Malog Lošinja. [17, str. 444]. Iako su putnicima garantirali udobnost i sigurnost [17, str. 444] trsatski zavjet parobroda *Vulcania* svjedoči da im naši iseljenici nisu baš bezuvjetno vjerovali, a zavjetna slika parobroda *Titanic*³ do-

² Originalni tekst natpisa glasi: “*Voto fatto alla Beata Vergine di Tersatto dell’ equipaggio del bark Austro-ungarico “Ban Mažuranić” comandato dal capitano Natale Berettini. Questa pietra fu trovata nella sentina incastrata nel madiere di mezzaria vicino alla corba maestra: attorno testa Entrava molta acqua, che si doveva pompare spesso per non andare a fondo. Appena estratta, l’acqua entrava come d’ una fonte. Per solo miracolo la pietra non si ha mosso durante tutto il viaggio, che fu perseguitato dai fortunali pericolosi da Santos a Savannah. Savannah, li 15. novembre 1897. Natale Berettini*” [7]

³ *Titanic* je sagrađen u brodogradilištu *Harland & Wolff* u Belfastu 1912. godine. Bio je dug 269,06 m, širok 28,19 m i visok 53,34 m. Pod zapovjedništvom kapetana Edwarda Johna Smitha 10. travnja 1912. godine otisnuo se na svoje prvo i jedino putovanje. Na liniji Southampton - New York trebao je preko Atlantika prevesti 1318 putnika, o kojima se brinuo 891 član posade. Međutim, 14. travnja u 23:40, brod je udario u ledenu santu i vrlo brzo počeo tonuti. Zauvijek je nestao u morskim dubinama 15. travnja u 2 sata i 20 minuta, i zbog nedovoljnog broja čamaca za spašavanje, sa sobom odnio 1495 života. Preživjele je brodolomce dva sata kasnije prvi preuzeo parobrod *Carpathia* [2; 3; 15, str. 55-300].

kaz je da su se nesreće ipak događale. S obzirom da su putnici, ali i bijelo osoblje parobroda, bili novi element u pomorstvu, ne čudi neuobičajeni likovni izraz njihovih *ex vota* i odvajanje od višestoljetne zavjetne tradicije s kojom nisu imali ni doticaja. Ipak, ovi se zavjeti javljaju samo iznimno, a zanimljivo je da su jedina dva u Trsatskom svetištu izrađena tehnikom kolaža, čemu bi glavni uzrok mogle biti skromnije financijske mogućnosti naručitelja.

Slika 2. Zavjetni kolaž parobroda Titanic
Figure 2 Steamship Titanic's votive collage

Izvor: Autor

Zavjetna slika parobroda *Titanic* sastavljena je tako od dviju tiskanih slika do kojih je autor vjerojatno došao putem dnevnog ili tjednog tiska. Gornja se slika i sama sastoji od više manjih sličica od kojih najveća prikazuje čamac za spašavanje s napola potonulim parobrodom u pozadini. Na ostalim se sličicama nalaze još i prikazi telegrafista, parobroda *Carpathije* te ovalni medaljon s prikazom kapetana Smitha. Na donjoj, nešto većoj slici prikazani su posljednji

trenuci parobroda i dva preživjela brodolomca na prevrnutoj brodici za spašavanje kako se bore za život. U desnom donjem kutu naknadno je nalijepljen ovalni papirić s vijencem osušenih grančica i crnim križem u sredini, a zavjetni je zapis ispisan pisaćim strojem crvenom bojom na komadiću papira umetnutom pod staklo kojim je zaštićen zavjetni dar [10].

Slika 3. Zavjetni kolaž parobroda Vulcania
Figure 3 Steamship Vulcania's votive collage

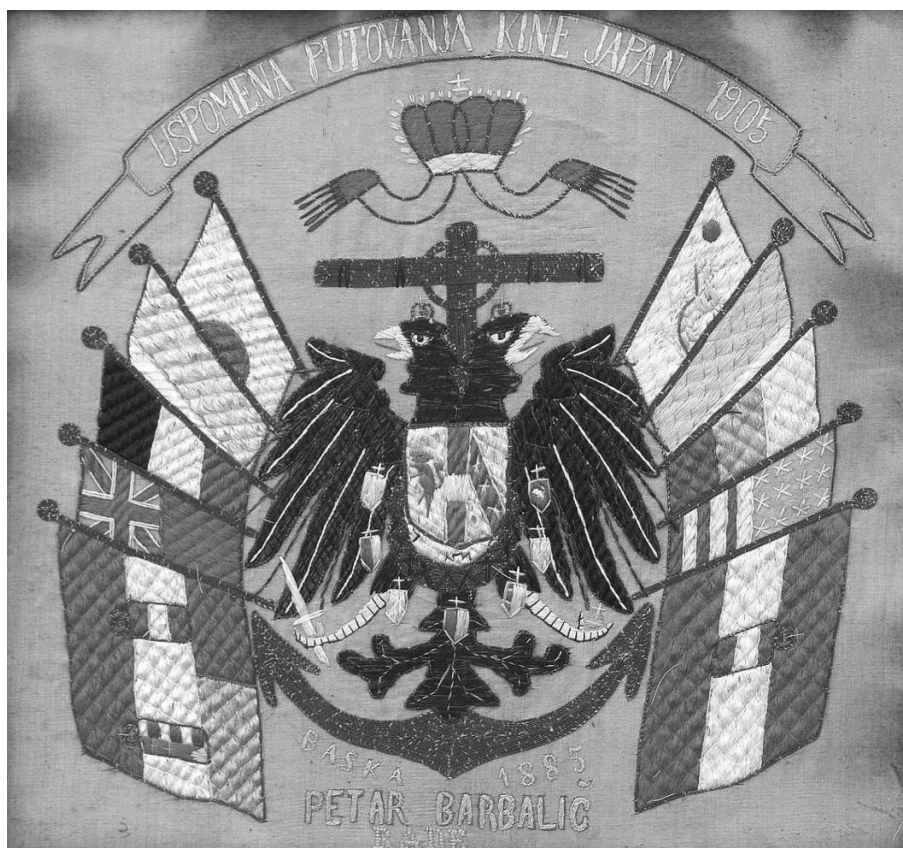
Izvor: Autor

Na sličan je način u tehnici kolaža izrađen i zavjetni dar s putničkog parobroda *Vulcania*. Naime, slika P. Klodica, tiskana u boji, izrezana je i nalijepljena na podlogu od sada već požutjelog papira koji je uokviruje kao paspartu. Paspartu se u donjem dijelu proširuje u prostor za zavjetni natpis ispisan crnom tintom, tiskanim slovima na hrvatskom jeziku. Centralnu poziciju slike zauzima zavjetni prikaz kojim dominira parobrod *Vulcania*.⁴ On se dijagonalno približava središtu slike crnim trupom s bijelim točkama koje predstavljaju prozore soba u potpalublju raspoređenih na tri razine. Crnilo trupa nestaje

⁴ Parobrod *Vulcania* sagrađen je 1926. u brodogradilištu *Cantiere Navale Triestino* u Monfalconeu, za brodaru Cosulich Line. Imao je 23.970 t, a bio je dug 192,45 m, širok 24,32 m i ostvarivao brzinu od 19 čvorova. Mogao je primiti 310 putnika prve klase, 460 druge, 310 srednje i 700 treće klase. Prometovao je na liniji Trst – Napulj – New York. Godine 1937. prešao je u ruke brodarškog društva *Società Italia di Navigazione* da bi ga samo četiri godine kasnije preuzela talijanska vlada za previjevoz trupa na sjevernoafričko ratište. Tijekom 1942. i 1943. pretvoren je u vojnu bolnicu a služio je i za prijevoz žena i djece od Genove do istočne Afrike. Nakon kapitulacije Italije prevezio je američke trupe da bi nakon rata ponovo prevezio putnike na liniji New York - Napoli - Aleksandria - New York i Trieste - Venezia - Patras - Napoli - Palermo - Gibraltar - Lisabon - Halifax - New York. Nakon što je 1965. još jednom promijenio vlasnike mijenja i ime u *Caribia*. U raspregu je povučen na Tajvanu 15. ožujka 1974. [1]

prema krmi obasjanoj suncem. Nad trupom se uzdižu kontrastnom bjelinom tri kata palube i dva kata zapovjednog mosta. Ovdje su prozori prikazani tamnim tonovima. Na gornjem katu ispod zapovjednog mosta u dva su reda prikazane brodice za spašavanje. Iznad zapovjednog mosta izviruje crveni dimnjak parobroda. Dim nije prikazan. Na laganom vjetru vijore signalne zastavice i talijanska državna zastava. More je mirno, prikazano plavom bojom i bijelim, žućkastim pa čak i crvenkastim perjanicama. Liniju horizonta zaklanja drugi neidentificirani putnički brod ispred kojeg plovi pet malih jedrilica, a u desnom gornjem kutu nalazi se nalijepljeni tiskani poliptih s prikazom Trsatske Gospe, koji nose anđeli [12].

3.3. Svilene zastave s putovanja na daleki istok

Slika 4. Svilena zastava s putovanja u Kinu – Japan 1905. godine
Figure 4 Silk flag from journey to China – Japan in 1905

*Slika 5. Svilena zastava s putovanja u Kinu 1926. – 1928.
Figure 5 Silk flag from journey to China in 1926 – 1928*

Izvor: Autor

Zanimljive, svilom na platnu vezene slike donosili su mornari ratnih parobroda s putovanja u Kinu i Japan. U Trsatskom se svetištu čuvaju tri takve zastave koje zapravo svojom izvornom namjenom nisu imale zavjetni karakter.

Ipak, suočeni s brojnim opasnostima s kojima su se nesumnjivo susretali na ovakvim “mirovnim” pohodima, mornari su nakon sretnog povratka kući svoje vezene uspomene odlučili pokloniti Trsatskoj Gospi. Ovim su činom i one postale zavjetne, iako se svojom formom i informacijama koje nam prenose, bitno razlikuju od ostalih zavjeta pomoraca. Radi se o zaista prekrasnim primjerima ručnoga rada, vjerojatno orijentalne provenijencije, iako bi natpisi na hrvatskom iz 1904. i 1905. [8; 9], odnosno na talijanskom jeziku iz 1928. [11], mogli sugerirati drugačije. Osim tehnike i materijala ovim je slikama, unatoč vremenskom razmaku od 20 godina, zajednička tema u kojoj je središnji prikaz dvoglavog orla na sidru (Slika 4.), odnosno fotografije mornara u pojasu za spašavanje (Slika 5, 10.) okruženim državnim zastavama svjetskih sila koje su nastojale zaštititi svoje interese na Dalekom istoku.

Sve je počelo 1899. godine kada je u Kini podignut Bokserski ustanak⁵ kako bi se iz zemlje protjerali stranci. Umjesto da ih protjeraju, “bokseri” su ustankom zapravo postigli suprotno jer su se europske sile, SAD i Japan ujedinile i poslale svoje flote da ga uguše. Nakon potpisivanja protokola u rujnu 1901., Kina im je dozvolila da zadrže okupirana područja pa je i Austro-Ugarska došla u posjed koncesije na prostoru grada Tientsina koji se spominje na zastavama. Svoje su koncesije na području grada dobile i ostale države članice saveza - Italija, Njemačka, Francuska, Belgija, Rusija, Velika Britanija i Japan, dok su SAD odlučile da u ovoj raspodjeli neće sudjelovati. Radi obrane teritorija navedene su države mogle na svom području stacionirati vojne snage. Među austrougarskim mornarima na tom se zadatku našao i potpisani *Petar Barbalić* iz *Baške* koji je 1905., kada je nastala vezena slika, imao 20 godina.

Dvadeset godina kasnije na sličnom je zadatku bio i *Superina Anselmo Mario*, no on je branio boje Kraljevine Italije pošto su nakon propasti Austro-Ugarske, Istra i Rijeka postale nove talijanske stečevine, a lokalno stanovništvo podanici kralja Vittoria Emanuela III. Bataljun sv. Marka, u čijem je bio sastavu, bio je jedan od tri stacionirana u Kini.⁶ Za obranu talijanske koncesije utemeljeni su 5. ožujka 1925., a odmah se započelo i s gradnjom nove vojarne “Ermanno Carlotto” koja je svečano inaugurirana godinu dana kasnije [6]. Zanimljivo je da građevina prikazana u ovalnom medaljonu zavjetne slike

⁵ Na čelu ustanka bilo je tajno kinesko društvo “I He Tuan” (Pravedno složno društvo) čije je ime krivo protumačeno kao “I He Chuan” (Pravedne složne šake) pa su ih Europljani nazvali “bokserima,” a njihov ustanak bokserskim [18, str. 403].

⁶ Talijanski bataljun u Kini osnovan je 5. ožujka 1925. godine sa zadatkom da osigura komunikaciju između Pekinga i mora, da zaštiti živote i vlasništvo Talijana i stranaca u vrijeme nereda ukoliko u tome ne uspiju lokalne vlasti i da pomaže pri iskrcavanju pojačanja koja bi mogla biti pozvana u okupacijsku zonu. Na službenoj ceremoniji je istaknuto da: “*L'Italia è in Cina unicamente per compiere opera di progresso e di pace.*” Bataljun se sastojao od tri satnije *S. Marco*, *Libia* i *S. Giorgio*, kojima su na raspolaganju bili brodovi *S. Giorgio* (admiralski brod), *Libia*, *Sebastiano Caboto* i *Ermanno Caboto*. I dok su druge dvije satnije bile smještene u Shan Hai Kuan-u i Peking-u, *S. Marco* je bio stacioniran u Tientsinu. Zbog građanskog rata između sjevera i juga ovi su odredi baš u periodu od 1926. do 1928. godine imali pune ruke posla, da bi se situacija od 1929. nadalje bitno smirila. Pred kraj 1928. bataljun je smanjen i tri satnije postaju tri plotuna (Redatto nel 1933 dal Ten. Fanteria) [6].

izgledom odgovara navedenoj vojarni (usporedi slike 6. i 7.), kao što i vezeni amblem krilatog lava odgovara onom vojne jedinice (usporedi slike 8. i 9.). Dokaz njene vjerodostojnosti također je i činjenica da je uistinu 1926. godine zbog građanskog rata između Sjevera i Juga, unajmljenim parobrodom *Africa* iz Italije u Kinu poslano pojačanje, odnosno da je bataljun zbog smirivanja situacije u zemlji, znatno smanjen krajem 1928. godine [6].

Prikaz orla kako u kljunu i kandžama drži kineskog zmaja (Slika 11.) simbolizira moć fašističke Italije nad svojim orijentalnim domaćinom, dok je dvo-glavi orao na sidru simbol Austro-ugarske ratne mornarice sastavljen od grba obitelji Habsburg i međunarodnog mornaričkog simbola – sidra (Slika 4.).

4. ZAKLJUČAK

Pojedini su povijesni periodi preferirali određene kombinacije materijala i tehnike. Tako je tempera na drvu bila omiljena u 16. i 17. stoljeću, u 18. stoljeću počinju se slikati ulja na platnu, a 19. stoljeće je prigrnilo akvarel na papiru kao omiljenu tehniku izrade pomorskih *ex vota*. Jedan od glavnih čimbenika zbog kojih je akvarel na papiru postao toliko popularan je činjenica da je bio puno jeftiniji i da je za razliku od ulja na platnu omogućavao bržu produkciju kojom je trebalo zadovoljiti rastući broj zainteresiranih pomoraca. No, za obične je putnike parobroda *Vulcania* i bijelo osoblje parobroda *Titanic* i akvarel bio preskup pa su sami u kolažu od tiskanih slika izradili zavjetni dar Trsatskoj Gospi. S druge je strane samostalnu izradu zavjetne ploče s kamenom barka *Ban Mažuranić*, uvjetovala specifična zgoda koja se nije mogla prikazati klasičnim zavjetnim izrazom. Financijske mogućnosti posade bile su i više nego dobre o čemu svjedoči i najvrjednija zavjetna slika zbirke izrađena u tehnici ulja na platnu rukom eminentnog slikara Victora Adama iz Le Havra, svetištu poklonjena dvije godine ranije. Ne tako jeftine izvedbe su i tri zastave vezene u svili, poklonjene svetištu nakon uspješno završenih pohoda na Daleki istok. Ovi su radovi orijentalnih majstora dobili zavjetnu funkciju tek poklanjanjem Gospi, specifični su za trsatsku zbirku i, koliko je iz dostupne literature poznato, nisu nađeni u drugim hrvatskim svetištima. Iz svega navedenog može se zaključiti da je na materijal i tehniku, uz bitan ekonomski faktor, utjecao i sam čin zavjeta. Mornari i kapetani trgovačkih brodova, (s izuzetkom posade barka *Ban Mažuranić*) nakon izbjegnute nesreće na moru, poklanjaju svetištu standardizirana *ex vota* izrađena u tehnici akvarela na papiru. Putnici i bijelo osoblje putničkih brodova i mornari s ratnih brodova nisu vezani uz višestoljetnu pomorsku tradiciju *ex vota*, Gospi se zavjetuju samo iznimno, i stoga poklanjaju raznolike darove izrađene u neuobičajenim tehnikama.

LITERATURA

Izvori

- [1] ANONIM, Archivio navi a vapore, 18. Rujan 2008., (http://www.agenziabozzo.it/vecchie_navi/B_298_VULCANIA_.htm.)
- [2] ANONIM, 1912, Il piroscrafo "Titania" naufragato, *La Bilancia*, br. 85, Rijeka, 16.4.1912.
- [3] ANONIM, 1912, Nezgoda najvećeg parobroda, *Novi list*, br. 91, Rijeka, 16.4.1912.
- [4] *Annuario marittimo Ungarico*, Fiume, 1898, str. 186.
- [5] BAN MAŽURANIĆ, *Registro dei Bastimenti al Lungo Corso*, JU-9, br. 241, str. 61.
- [6] MENGHI, A., 1989, Il Battaglione Italiano in Cina, *Bollettino d'Archivio dell'Ufficio Storico della Marina Militare*, Marzo-giugno, 1989. (<http://www.btgsanmarco.it/storiadelsanmarco/allegati/btgincina.htm>, 21. srpanj 2008.)
- [7] Zavjetna ploča s kamenom barka *Ban Mažuranić*, 1897, Zavjetna kapela svetišta Gospe Trsatske.
- [8] Svilena zastava s putovanja u Kinu – Japan, 1904-1905, Zavjetna kapela svetišta Gospe Trsatske.
- [9] Svilena zastava s putovanja u Kinu – Japan, 1905, Zavjetna kapela svetišta Gospe Trsatske.
- [10] Zavjetni kolaž parobroda *Titanic*, 1912, Zavjetna kapela svetišta Gospe Trsatske.
- [11] Svilena zastava s putovanja u Kinu, 1926-1928, Zavjetna kapela svetišta Gospe Trsatske.
- [12] Zavjetni kolaž parobroda *Vulcania*, 1929, Zavjetna kapela svetišta Gospe Trsatske.

Literatura

- [13] Barbalić, R., I. Marendić, *Onput kad smo partili*, Rijeka, Matica hrvatska, Ograna, 2004.
- [14] Kisić, A., *Zavjetne slike hrvatskih pomoraca*, Zagreb, Matica hrvatska, 2000.
- [15] Novaković, S., *Titanic: Hrvati u katastrofi stoljeća*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk, 2005.
- [16] Prijatelj-Pavičić, I., *Kroz Marijin ružičnjak: zapadna marijanska ikonografija u dalmatinskom slikarstvu od 14. – 18. st.*, Split, Književni krug, 1998.
- [17] Šišević, I., Kako su naši iseljenici putovali u Ameriku, *Pomorski zbornik*, 14 (1976), str. 435-450.
- [18] Vasić, E., *Bokserki ustanak*, *Pomorska enciklopedija*, sv. 1, Zagreb, 1972, str. 403.

*Summary***ATYPICAL VOTIVE PAINTINGS FROM THE TRSAT
SANCTUARY**

Among votive offerings of the Trsat Sanctuary collection, there are some atypical paintings as well: a votive tablet with a stone from the barque Ban Mažuranić, votive collages of the passenger steamships Titanic and Vulcania and silk flags from the voyages to China and Japan. Except in their topic and composition, they are different in their form, material and technique, as well as in the role their votaries played on board the ship. What is namely involved here, not including the votive tablet, are votive offerings made by warship sailors, catering officers and passengers from passenger ship. Since they did not belong to the centuries-long votive tradition, as the merchant ship sailors did, these ex voto differ considerably, and so do the information they reveal. That is how, by one and only look at this votive tablet, shaped by the very nature of the damage suffered, it testifies to how material evidence of a divine intervention has exceeded with all its power the classical votive presentation. Oriental embroidered paintings and silk flags, revive memories of military campaigns aimed at retaining the Far East territories and the then out posted symbols, while votive collages from the passenger ships witness how it was possible to make offerings to Our Lady of Trsat, even with a small amount of money and very little invention.

Key words: *atypical votive painting, ex voto, barque Ban Mažuranić, steamship Vulcania, steamship Titanic, military campaigns on the Far East*